

MARIAN STÓJ

Komitet Ochrony Orłów - Region Małopolska, Jasło

Ptaki drapieżne i bocian czarny *Ciconia nigra* w Beskidzie Sądeckim

W Beskidzie Sądeckim, na którego obszarze utworzono w 1987 r. Popradzki Park Krajobrazowy (PPK) o powierzchni 54 393 ha, dotychczas nie prowadzono rejestracji i ocen liczebnych ptaków drapieżnych i bocianów czarnych. Fragmentaryczne wzmianki o ich występowaniu na tym terenie podają w swoich opracowaniach: Tomiałojć (1990), Kubacki (1991), Walasz i Mielczarek (1992) i Zając (1992).

Zamierzeniem podjętych przez autora obserwacji jest uzyskanie danych dotyczących rozmieszczenia ptaków drapieżnych i bociana czarnego na obszarze PPK. W Paśmie Jaworzyny Krynickiej podjęto natomiast próbę odnalezienia gniazd rzadkich gatunków ptaków objętych tzw. ochroną strefową celem wyznaczenia stref ochronnych. Dodatkowo notowano wszystkie zaobserwowane gatunki ptaków dla potwierdzenia i ewentualnego uzupełnienia listy awifauny Beskidu Sądeckiego (Kubacki 1991, Zając 1992).

Utworzenie stref ochronnych o promieniu 500 m wokół czynnych gniazd zapewni ochronę zagrożonych wyginięciem gatunków ptaków, przy równoczesnym zachowaniu najwartościowszych fragmentów starych drzewostanów.

Materiał i metody

Dane na temat rozmieszczenia, liczebności oraz miejsc gniazdowania ptaków drapieżnych i bociana czarnego w PPK zebrano w ciągu dwóch sezonów lęgowych wiosną i latem w 1994 i 1995 r. W 1994 r. materiał gromadzono w ramach prac monitoringowych Komitetu Ochrony Orłów dzięki dotacji Fundacji „Ekofundusz”, a w 1995 r. z ramienia KOO prowa-

dzono inwentaryzację stanowisk lęgowych na zlecenie Zarządu parku. W zebraniu danych terenowych pomagało autorowi niniejszego artykułu sześć osób. W tym miejscu składa on serdeczne podziękowania: K. Jarkowi, E. Niezgodzie, W. Ochwatowi, J. Stój, K. Stójowi, S. Stójowi. Na wyznaczonym terenie odwiedzano potencjalne miejsca, które mogłyby być zasiedlone przez rzadkie gatunki ptaków drapieżnych i bociana czarnego. Obserwacje wizualne i słuchowe prowadziłem w ten sposób, aby zarejestrować wszystkie pojedyncze ptaki, pary i aby ustalić ich rewiry lęgowe. W tym celu w obydwu sezonach lęgowych poczynając od wczesnej wiosny, na terenach otwartych w pobliżu lasów rejestrowano krążące i tokujące ptaki, uzyskując w ten sposób informacje o położeniu rewirów gniazdowych, które nanoszono na mapę. W maju, czerwcu i lipcu podejmowano kontrole w drzewostanach w celu wyszukiwania gniazd. Kategorie lęgowości dla wszystkich zaobserwowanych gatunków ptaków przyjąłem z publikacji Walasza i Mielczarka (1992).

Wyniki

Na obszarze PPK w latach 1994–1995 stwierdzono 9 gatunków ptaków drapieżnych – lęgowych i prawdopodobnie lęgowych oraz bociana czarnego. Z gatunków objętych ochroną strefową zarejestrowano lęgi 3 gatunków: bociana czarnego, orlika krzykliwego i orla przedniego.

Będąc w terenie, odnotowano łącznie 104 gatunki ptaków.

Rozmieszczenie i oceny liczebne poszczególnych gatunków

Bocian czarny *Ciconia nigra*. Jego liczebność oszacowano na 6–8 par. Gniazdo z trzema młodymi znaleziono w dolinie potoku Muszynka, na południowy zachód od Tylicza. Dorosłe osobniki z tej pary często widoczne były pomiędzy Muszyną, Powroźnikiem i Tyliczem. Inny, zajęty rewir z parą tokujących ptaków zlokalizowano koło Wojkowej, lecz prawdopodobnie gniazdo ich znajduje się po stronie słowackiej. Zajęte przez pary bocianów czarnych rewiry stwierdzono również: w okolicy rezerwatu „Las Lipowy Obrozyska”, w dolinie potoku Potasznia nad Wierchomlą, w okolicy rezerwatu „Nad Kotelnicznym Po-

tokiem", koło rezerwatu „Kłodne nad Dunajcem”, pomiędzy miejscowościami Złotne i Barnowiec, w dolinie potoku Kryściów oraz nad Czarnym Potokiem koło Krynicy.

Pojedyncze żerujące osobniki spotykano: w potoku Smereczek koło Dubnego, nad Popradem w okolicy Zegiestowa, w Łomnicy Zdrój, koło Szczawnicy nad Sopotnickim Potokiem, w Potoku Losiańskim w Łosiach.

Bocian czarny pokonuje często duże odległości (5–15 km, Profus 1994) w poszukiwaniu pokarmu, stąd nie można tak łatwo zlokalizować stanowiska lęgowego jak w przypadku innych gatunków ptaków.

Trzmielojad *Pernis apivorus*. Prawdopodobnie lęgowy. Jednego osobnika w locie tokowym obserwowano w miejscowości Słotwiny, w dniu 25 lipca 1995 r.

Kania ruda *Milvus milvus*. Prawdopodobnie lęgowy. Ptaka polującego na łąkach między Muszynką a Tyliczem oraz leżącego nad lasem koło Wysokiego Bereścia obserwowano 21 czerwca 1994 r.

Jastrząb *Accipiter gentilis*. W obydwu sezonach lęgowych zarejestrowano 5 stanowisk lęgowych. Na podstawie przeprowadzonych wywiadów z leśniczymi i hodowcami gołębi domowych szacuje, że na terenie parku może gniazdować do 20 par.

Krogulec *A. nisus*. Stwierdzono 11 stanowisk lęgowych, głównie w części południowo-wschodniej parku. Stan liczebny tego gatunku szacuje się na 25–30 par.

Myszołów *Buteo buteo*. Gatunek najliczniejszy ze wszystkich ptaków drapieżnych. Łącznie odnotowano 73 rewiry par oraz natrafiono na 4 gniazda z lęgiem.

Orlik krzykliwy *Aquila pomarina*. Na obszarze parku łącznie z otuliną (783,93 km²) stwierdzono 11 par lęgowych. W czterech rewirach wykryto gniazda z lęgiem; w każdym z nich orliki wyprowadziły po jednym młodym. W pięciu rewirach – blisko granicy ze Słowacją: koło Muszynki, Tylicza, Leluchowa, Andrzejówki, gniazda znajdowały się najprawdopodobniej już po stronie słowackiej. Na stanowiskach w Powroźniku i Nowej Wsi w 1995 r. ptaki nie wyprowadziły piskląt. Najwyższe zagęszczenie orlików (1,6 pary/10 km²) odnotowano we wschodniej części Beskidu Sądeckiego – pomiędzy Krynica, Mochnaczką Niżną, Tyliczem, Muszynką, Wojkową i Powroźnikiem. Zanotowano tu rewiry 8 par na obszarze 50 km² (por. Stój 1991, 1995).

Orlik krzykliwy jest gatunkiem wpisanym do „Polskiej czerwonej księgi zwierząt” (Głowaciński red. 1992) jako gatunek rzadki, z dużym ryzykiem wyginięcia. Krajową populację ocenia się aktualnie na około 1400 par (Komitet Ochrony Orłów 1994).

Orzeł przedni *A. chrysaetos*. Zlokalizowano 1 parę z gniazdem, z którego orły wyprowadziły w 1995 r. jednego młodego. Gniazdowanie orła przedniego w Beskidzie Sądeckim zostało potwierdzone przez Komisję Faunistyczną Sekcji Ornitologicznej Polskiego Towarzystwa Zoologicznego orzeczeniem nr 4335/95.

Orzeł przedni należy do gatunków skrajnie zagrożonych i ginących w Polsce. Szacuje się, że w granicach naszego kraju występuje tylko około 10–15 par (Tomiałojć 1990, Król 1992).

Pustułka *Falco tinnunculus*. Stwierdzona na dwóch stanowiskach: w Wierchomli Wielkiej i Jastrzębiku.

Kobuz *Falco subbuteo*. Zajęte rewiry par stwierdzono: na górze Pusta od strony Powroźnika, w Uhryniu – na górze Kiczera oraz w okolicy Czarnej Wody koło Jaworek.

Poniżej zamieszczono wykaz gatunków ptaków odnotowanych ponadto w Popradzkim Parku Krajobrazowym w sezonach lęgowych: 1994 i 1995 roku:

1. **Gatunki zalatujące i kocujące:** czapla siwa *Ardea cinerea*, mewa śmieszka *Larus ridibundus*.

2. **Gatunki prawdopodobnie lęgowe:** potrzos *Emberiza schoeniclus*.

3. **Gatunki lęgowe:** bocian biały *Ciconia ciconia*, krzyżówka *Anas platyrhynchos*, jarząbek *Bonasa bonasia*, kuropatwa *Perdix perdix*, przepiórka *Coturnix coturnix*, bażant *Phasianus colchicus*, czajka *Vanellus vanellus*, słonka *Scolopax rusticola*, brodziec piskliwy *Actitis hypoleucos*, siniak *Columba oenas*, grzywacz *C. palumbus*, sierpówka *Streptopelia decaocto*, turkawka *S. turtur*, kukułka *Cuculus canorus*, pójdzka *Athene noctua*, puszczyk *Strix aluco*, włochatka *Aegolius funereus*, jerzyk *Apus apus*, zimorodek *Alcedo atthis*, dzięcioł zielonosiwy *Picus canus*, dzięcioł zielony *P. viridis*, dzięcioł czarny *Dryocopus martius*, dzięcioł duży *Dendrocopos major*, dzięcioł białogrzbiety *D. leucotos*, dzięciołek *D. minor*, skowronek *Alauda arvensis*, dymówka *Hirundo rustica*, oknówka *Delichon urbica*, świergotek drzewny *Anthus trivialis*, świergotek łąkowy *A. pratensis*, pliszka górską *Motacilla*

cinerea, pliszka siwa *M. alba*, pluszcz *Cinclus cinclus*, strzyżyk *Troglodytes troglodytes*, pokrzywnica *Prunella modularis*, rudzik *Erithacus rubecula*, kopciuszek *Phoenicurus ochruros*, pleszka *P. phoenicurus*, pokląskwa *Saxicola rubetra*, kłaskawka *S. torquata*, drozd obrożny *Turdus torquatus*, kos *T. merula*, kwiczoł *T. pilaris*, śpiewak *T. philomelos*, paszkot *T. viscivorus*, strumieniówka *Locustella fluviatilis*, łożówka *Acrocephalus palustris*, zaganiacz *Hippolais icterina*, piegża *Sylvia curruca*, cierniówka *S. communis*, pokrzewka ogrodowa *S. borin*, pokrzewka czarnołbista *S. atricapilla*, świstunka *Phylloscopus sibilatrix*, pierwiosnek *P. collybita*, piecuszek *P. trochilus*, mysikrólik *Regulus regulus*, muchołówka szara *Muscicapa striata*, muchołówka mała *Ficedula parva*, muchołówka białoszysja *F. albicollis*, raniuszek *Aegithalos caudatus*, sikora uboga *Parus palustris*, sikora czarnogłowa *P. montanus*, czubotka *P. cristatus*, sosnówka *P. ater*, sikora modra *P. caeruleus*, bogatka *P. major*, kowalik *Sitta europaea*, pełzacz leśny *Certhia familiaris*, gąsiorek *Lanius collurio*, srokosz *L. excubitor*, sójka *Garrulus glandarius*, sroka *Pica pica*, orzechówka *Nucifraga caryocatactes*, kawka *Corvus monedula*, gawron *C. frugilegus*, wrona *C. corone cornix*, kruk *C. corax*, szpak *Sturnus vulgaris*, wróbel *Passer domesticus*, mazurek *P. montanus*, zięba *Fringilla coelebs*, kulczyk *Serinus serinus*, dzwonec *Carduelis chloris*, szczygieł *C. carduelis*, czyż *C. spinus*, makolągwa *C. cannabina*, krzyżodziób świerkowy *Loxia curvirostra*, dziwonia *Carpodacus erythrinus*, gil *Pyrrhula pyrrhula*, grubodziób *Coccothraustes coccothraustes*, trznadel *Emberiza citrinella*.

Pod względem występowania rzadkich gatunków ptaków drapieżnych i bociana czarnego, najcenniejszą częścią PPK jest jego obszar wschodni, od drogi Krzyżówka – Krynica – Muszyzna – Leluchów, który proponuje się włączyć do polskich ostoi CORINE dla zagrożonych w skali Europy gatunków kręgowców (Makomaska-Juchiewicz 1995, Zajac 1995).

Wokół wszystkich czynnych gniazd gatunków objętych ochroną prawną należałoby wyznaczyć strefy ochronne zgodnie z rozporządzeniem MOŚZNiL z dnia 6 stycznia 1995 r. w sprawie gatunkowej ochrony zwierząt – Dz.U. nr 13, poz. 61. Nie należy rozpowszechniać informacji o miejscach występowania gniazd tych gatunków, aby zapewnić ptakom spokój w okresie wysiadywania jaj i wychowywania młodych.

Aby utrzymać stan ptaków drapieżnych w PPK, należałoby zachować aktualną strukturę powierzchni leśnych. Szczególną rolę odgrywają tu stare drzewostany, w których ptaki zakładają gniazda. Nie mniej ważną funkcję w parku spełniają łąki i pastwiska, gdyż są one dla nich głównym miejscem zdobywania pokarmu. Nie należy ich zalesiać ani dopuszczać do samozalesiania, powinny być nadal użytkowane systemem kośno-pastwiskowym.

SUMMARY

Birds of prey and the Black Stork in the Beskid Sądecki Mountains

The aim of observations carried out in the Beskid Sądecki Mountains (Carpathians) was to recognize the distribution of birds of prey and the Black Stork in this area and to estimate their numbers. Additionally, all birds observed were noted. Material was collected during the two breeding seasons: 1994 and 1995.

In the whole area of the Beskid Sądecki Mountains (where the Poprad Landscape Park of 54 393 ha was created in 1987) there were recorded 9 species of raptorial birds and the Black Stork. Altogether, 104 bird species were observed, 6–8 pairs of the Black Stork *Ciconia nigra* were noted and one nest with 3 nestlings was discovered. There was found one nest of the Golden Eagle *Aquila chrysaetos*. In this nest one young was raised in 1995. There were found 11 territories of the Lesser Spotted Eagle *Aquila pomarina*, in four of them there were discovered nests with young. The highest density of the Lesser Spotted Eagle (1.6 pair per 10 km² of the area) was noted in the eastern part of the Beskid Sądecki Mountains where 8 pairs were recorded in the area of 50 km². Of the birds of prey the Buzzard *Buteo buteo* was the most numerous – 73 occupied territories and 4 nests with broods. Of other birds of prey, there were found territories of the Honey Buzzard *Pernis apivorus*, the Kite *Milvus milvus*, the Goshawk *Accipiter gentilis*, the Sparrow Hawk *Accipiter nisus*, the Kestrel *Falco tinnunculus*, and the Hobby *Falco subbuteo*.

As regards the occurrence of rare raptorial bird species and the Black Stork, the most valuable area of the Beskid Sądecki Mountains is their eastern part which should be included in the network of CORINE sites (i.e. natural sites of European importance).

PIŚMIENNICTWO

Głowaciński Z. (red.) 1992. *Polska czerwona księga zwierząt*. PWRiL, Warszawa.

Komitet Ochrony Orłów 1994. *Biuletyn* 6.

Król W. 1992. *Orzeł przedni (Aquila chrysaetos)*. W: *Polska czerwona księga zwierząt* (red. Głowaciński Z.). PWRiL, s. 125–128, Warszawa.

Kubacki T. 1991. *Próba określenia stanu fauny w Popradzkim Parku Krajobrazowym ze szczególnym uwzględnieniem gatunków zwierząt łownych*. Maszynopis.

Makomaska-Juchiewicz M. 1995. *Zagrożone i rzadkie gatunki wyższych kręgowców w systemie europejskich ostoi przyrody w Polsce*. Maszynopis.

Profus P. 1994. *Black Stork – Ciconia nigra*. In: *Birds in Europe. Their Conservation Status* (eds Tucker G.M., Heath M.F., Tomiałojć L., Grimmett F.A.). BirdLife International, p. 98–99, Cambridge.

Stój M. 1991. *Występowanie i biologia orlika krzykliwego Aquila pomarina w Beskidzie Niskim*. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* 47, 1–2: 28–35.

Stój M. 1995. *Ekologia rozrodu orlika krzykliwego (Aquila pomarina) w Beskidzie Niskim*. XVI Zjazd Polskiego Towarzystwa Zoologicznego – Łódź 14–16 IX 1995, Uniwersytet Łódzki, s. 154, Łódź.

Tomiałojć L. 1990. *Ptaki Polski – rozmieszczenie i liczebność*. PWN, Warszawa.

Walasz K., Mielczarek P. (red.) 1992. *Atlas ptaków lęgowych Małopolski 1985–1991*. Biologica Silesiae, Wrocław.

Zajac K. 1995. *CORINE biotopes, czyli o współczesnym standardzie gromadzenia informacji dla ochrony przyrody w Europie*. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* 51, 4: 11–18.

Zajac T. 1992. *Ptaki Beskidu Sądeckiego*. *Chrońmy Przyr. Ojcz.* 48, 1: 27–43.